

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ ШКОЛСКЕ 1988/1989. ГОДИНЕ

Дана 3. октобра 1988. у препуном Амфитеатру V уз пригодан уметнички програм свечано је отворена школска 1988/1989. година

РЕЧ ДЕКАНА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА ПРОФ. ЉУБИЦЕ КАНДИЋ

Колегинице и колеге,

Велико ми је задовољство што могу као декан Правног факултета да прогласим почетак нове школске године. На овом Факултету постоји традиција свечаног обележавања почетка школске године, па верни тој доброј традицији и данас то чинимо на одговарајући начин.

Дозволите ми пре свега да поздравим све присутне, а посебно студенте прве године који од данашњег дана почињу своје студије на овом Факултету.

Желим посебно да се захвалим у име Правног факултета другарици Зорици Митев и хору „Бранко Крсмановић“, који су се одазвали позиву да уметничким програмом обележе ово свечано отварање. Захваљујем се истакнутом глумцу Петру Краљу за његов допринос обележавању ове свечаности.

У овоме дану обраћам се новоуписаним студентима прве године и желим да им у име наставника, сарадника и ваннаставних радника пожелим срећан почетак школске године. Уверена сам да су моје младе колеге одабрали студије на Правном факултету према свом афинитету за друштвене, односно правне науке.

И ове године, као и претходних, није било лако добити индекс студента Правног факултета. Поред успеха који су донели из средње школе, односно одговарајућег броја поена који су валоризовали тај успех, будући студенти су прошли и кроз један озбиљан тест као услов за упис. Захваљујући оваквом одабиру кандидата, ми и ове године имамо велики број уписаних средњошколаца са одличним и врло добрим успехом. Надајмо се да ће ова генерација младих људи бити успешнија од претходних.

Ово је прилика да младе колеге добију основне информације о Факултету који су изабрали за животни позив.

Правна наука спада у најстарије науке. Прво изучавање правних студија почело је у Египатској држави, а настављено са великим успехом у Риму. У почетку су у Риму постојале приватне школе, а касније, кад је настала потреба за школованим правницима и професионалним судијама, основане су државне школе. Од III века до Јустинијана доношени су прописи о трајању студија, наставним плановима и програмима. Већ тада су студије трајале четири године, а за време Јустинијана и пет година. Први правни факултет у средњовековној Европи настао је почетком XII века у Болоњи. Већ тада су долазили у Болоњу студенти из других италијанских градова. Почетком XIII века формирана је Виока школа у Паризу, а један од четири факултета Париске високе школе био је Правни факултет. Ускоро су и у другим европским државама: Енглеској, Шведској и Чешкој — формиран универзитети у оквиру којих су правни факултети имали веома истакнуто место.

У држави Првог српског устанка већ од 1808. године оснива се у Београду Велика школа, а за време прве владе Милоша Обреновића Лицеј у Крагујевцу 1838. године. Правни одсек на Лицеју основан је 1841. године и исте године премештен у Београд. Та година се сматра као почетак рада београдског Правног факултета. Велика школа као „научно заведеније за вишу и стручну изображеност” у почетку је имала три факултета: Филозофски, Правни и Технички. На Правном факултету, поред стручних предмета, тада су се предавали и други предмети, као на пример хемија, биологија, латински и др. Оснивањем Универзитета 1905. године завршава се један период у развоју високог школства у Србији и од тада па до данашњег дана Београдски универзитет, а у оквиру њега и Правни факултет, постају водеће научне институције у овом делу Европе. Правни факултет у Београду сматран је, уз париски, за најзначајнији центар изучавања правних наука између два рата. У том времену он постаје и жариште револуционарних активности у студентском покрету. За време окупације Факултет није радио, а велики број његових студената учествовао је у револуцији.

После ослобођења на овом Факултету студирају хиљаде студената који су својим радом и утицајем у друштву обележили период од скоро пола века. Према томе, Правни факултет у Београду је један од најстаријих правних факултета у земљи: ове године он бележи 147. годишњицу а за три године прославиће век и по постојања. Истовремено, овај Факултет је и један од највећих, ако не и највећи факултет Београдског универзитета.

У школској 1987—88. години на њему је студирало 10.118 студената, и то: 2.966 редовних, 4.473 ванредних и 2.679 апсолвентата. Овом броју треба додати близу 900 новоуписаних студената. Поред њих, на испите излази, а понекад их и положи још око 10.000 „тзв. вечитих студената”. У овом периоду на VII-1 степену стручне спреме Факултет образује само један образовни профил, дипломираног правника. У колективу постоје размишљања да је у условима диверзификације и специјализације знања, што као захтев поставља савремени развој друштва, потребно формирати неколико образовних профила (правник у привреди, у управи и друштвеним службама, у правосудју, у криминалистици, у међународним економским трансакцијама). У годинама које долазе потребно је друштвено проверити овакав став, како у анализама које би се водиле на Универзитету, тако и међу корисницима кадрова које образује Правни факултет. У случају да се потврди потреба формирања већег броја профила, у уобичајеној процедури, за следећи петогодишњи период, пред надлежне институције изашло би се са таквим захтевом.

Да би се добила потпунија слика активности које се одвијају на Факултету потребно је поменути да на њему постоји и друга велика школа — последипломска. Наставници Правног факултета изводе различите облике последипломских курсева. Најмасовније, а истовремено и са најдужом традицијом и најпотпунијом друштвеном верификацијом, јесу магистарске студије. Факултет даје магистеријум из четири научне области: из правних, правно-економских, правно-социолошких и правно-политичких наука. Из тих истих области на Факултету се стичу и докторати. Овакво решење резултат је дугогодишње традиције овог Факултета, на коме су формиране нове научне дисциплине — економске, социолошке и политиколошке — и на коме су деловали корифеји наше правне, економске, социолошке и политиколошке мисли.

Од оснивања магистарских студија уписало се на различите смерове 10.682 кандидата. У последњих пет година за стицање магистеријума определио се 1871 кандидат. У току 26 година, колико је протекло од када се почела давати магистратура, студије је завршило 722 кандидата, а у последњих пет година 231 лице је стекло академски назив магистра наука.

Када је реч о докторату, потребно је поменути да је титулу доктора на Правном факултету у послератном периоду стекло 611 кандидата, од чега у последњих пет година 113.

Последњих година на Правном факултету одвијају се и нови облици последипломских студија — специјалистички курсеви, а одвија се и настава на неколико курсева за иновацију знања. Оцењујемо да у будућности Факултет мора да се још више отвори ка оваквим облицима последипломских студија.

Научни рад на Правном факултету одвија се двојако. С једне стране, наши професори и асистенти објављују своје уџбенике, монографије, студије и чланке. Мислим да није нескромно ако кажемо да је научни реноме Правног факултета Универзитета у Београду и данас висок — не само у југословенским размерама већ и преко граница Југославије. Факултет остварује научну сарадњу са великим бројем правних факултета и института из иностранства. С друге стране, научни рад на Факултету се координира преко Института за правне и друштвене науке. Институт је организатор и научних скупова, од којих су последња два — Саветовање о примени и измени Закона о удруженом раду и Саветовање о променама Устава СФРЈ и Устава СР Србије — добила веома значајна друштвена признања. Као што вам је познато, Правни факултет организује за неколико дана још једно саветовање о променама Устава СР Србије. Хтела бих да подвучем да Институт представља и тачку повезивања Факултета са привредом.

Факултет издаје свој часопис „Анали Правног факултета у Београду“, који наставља једну традицију дугу 82 године, традицију да Правни факултет Универзитета у Београду има своје гласило које је истовремено и водећи научни часопис у области правних и сродних друштвених наука.

Завршавајући овај сразмерно кратак осврт на основне делатности Правног факултета, желела сам да, пре свега, наше новоуписане студенте упознам са Факултетом који има висок углед у овом друштву, а и изван граница Југославије, уверена да ће младе колеге својим радом и понашањем не само сачувати него и допринети даљој афирмацији Факултета на којем имају част да студирају.

Није прилика да у овом свечаном тренутку говорим и о проблемима које има Факултет, који, на жалост, као део наше друштвене заједнице, пати од сличних бољки као и наше друштво. Да набројим неколико ствари: дужина студирања није примерена програму који предвиђа четворогодишње студирање. У просеку студије на нашем факултету трају око седам година, што представља класичан пример екстензивног студирања. Средња оцена великог броја студената креће се између шест и седам. На жалост, на нашем Факултету присутан је и велики број тзв. „вечитих студената“, што представља озбиљан проблем. Надајмо се да ће у пооштреном режиму студирања ти тзв. „вечити студенти“ завршити у догледном року. Указујемо и на масовно одустајање студената од пријављених испита што је посебно последњих неколико година веома изражено.

Наравно, рећањем проблема и тешкоћа са којима се Факултет сусреће никако не желим да умањим његове велике успехе о којима сам говорила.

На крају, желим да охрабрим своје младе колеге и да истакнем да постоје велике могућности дипломираних правника за избор занимања. Није претерано рећи да дипломирани правник, за разлику од свих дипломираних студената са других факултета, код којих је специјалност доста уска, има широке могућности да ради у разним службама. Поменимо примера ради: редовне судове, привредне судове, тужилаштва, правобранилаштва, судове удруженог рада, адвокатуру, привреду, разне државне и друштвене институције. Једном речју, такорећи, нема места у друштвено-политичким, привредним и државним органима у којима правници не би могли да раде.

Завршавајући ово кратко излагање, желим посебно да истакнем да се и у овој генерацији налази велики број студенткиња које су својим радом и озбиљношћу доказале и потврдиле да могу бити успешни студенти и одлични правници. Свима вама — бруцошима нове генерације — желим пуно успеха у студирању.

РЕЧ ПРОДЕКАНА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ, ПРОФ. РАТКА МАРКОВИЋА

Поштоване колеге студенти,

Ви сте сте определили за позив чија је суштина изрицање правде и истине. Да бисте били успешни у својим студијама и касније у свом позиву, поред једног фонда знања из области друштвених наука, ви морате имати развијену способност апстрактног и логичног мишљења, однеговану говорну културу, али уза све то и једну карактерну одлику. Морате бити истинољубиви и лично поштени људи. Нашем великом хуманисти и народном видару, академику Кости-Кочи Тодоровићу приписује се једна мудра изрека, коју је изговорио обраћајући се својим студентима и колегама-лекарима: „Добар лекар не може бити онај ко није добар човек.“ И наш правнички позив, да би се могао успешно вршити, не тражи само знање, него и једну људску врлину — он тражи поштена човека. Добар правник не може бити онај ко није и поштен човек. То се зна од вајкада, о чему сведочи и стара латинска изрека: *Ius et fraus nunquam cohabitant* (право и непоштење никада не могу опстати заједно). Стари римски правник, Улпијан, сматрао је да су три највиша правна начела: поштено живети, другога не вређати, свакоме своје признати (*Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*).

Није велики правник онај ко помоћу права озакоњује лаж и неправду, ко, како се то у народу каже, тражи „рупе у закону“ не би ли помоћу њих легализовао рупе у људском и друштвеном моралу. Тада није реч о употреби него о злоупотреби права. Суштински смисао права је да се помоћу њега заведе владавина истине и правде, а не да послужи као средство њиховог изигравања. Истине и правде које су, како учите већ на првој години студија, идеолошки одређене и обојене. Отуда сва драг оне једноставне, а дубоко истините Улпијанове одредбе права: *Ius est ars boni et aequi* — право је наука о добром и правичном. Ви ћете бити наши добри ђаци, а ми ваши добри учитељи, не само ако ви добро усвајате, а ми добро преносимо стручна знања, него и ако истовремено себе васпитавате и развијате као часну и поштену личност, а ми вам служимо као углед у том правцу.

Друга основна сврха права је да обезбеди владавину објективне воље, изражене у законима и уопште прописима, и да искључи личну самовољу. Поредак у којем је владајућа објективна воља закона велики амерички судија, Џон Маршал, назвао је владавином права, а не владавином људи. Право омогућује да врховни арбитар у друштву буде објективна воља закона, а не субјективна воља носилаца власти и моћи у друштву, дакле лична или колективна самовоља. И зато увек имајте на уму захтев који би, попут Хипократове заклетве коју полажу будући лекари, требало да буде заклетва коју полажу будући правници: да ће своју професију вршити ослањајући се само на прописе, а да ће њихов смисао утврђивати што је могуће објективније, искључујући при том сваку врсту личног интереса. Ово врховно етичко начело правничког позива никада се не сме доводити у питање, чак ни онда када је правник свестан да пропис није добар. Без поштовања овог захтева, ниједан правни поредак не може имати достојанство објективног поретка, нити правни својство објективног борца за истину и правду. И овом приликом позваћу се на старог, доброг Улпијана: *Dura lex, sed lex* — суров закон, али закон. Ма какав био, закон је закон — он се мора дословно и доследно применити. Правна професија и њени посленици имаће ауторитет у друштву само уколико се доследно буду придржавали овог захтева.

Поштоване колеге студенти, уписом на наш и одсад и ваш Факултет, ви сте добили својство студента. Називало га позитивно право тако или не, студент је, објективно узев, радан човек. Желим да вам рашчлањим значење тог израза. Студенти су током студија радни људи у том смислу што су дужни да извршавају одређене радне обавезе: да похађају

предавања и вежбе, да уче и уредно пријављују своје испите и да их благовремено положи. Како се види, у свим тим радним обавезама један је заједнички садржалац — студирање. Ви на факултету не учите као у средњој школи задате лекције, него ви студирате програмом предвиђену материју сваког од ваших предмета. И ту, заправо, лежи грешка наших најмлађих (а и старијих) студената, која се редовно понавља у великом броју случајева из године у годину. Чињеница да наставник на предавањима не проверава знање студента, да вежбе почињу касније од предавања, да су предавања углавном монолог наставника, а да се на вежбама студенти не оцењују као у средњој школи, заводи наше студенте, па са учењем крену касније од почетка предавања. То је прва велика грешка. Друга је што се, и када се са закашњењем крене с учењем учи лекција по лекција, дакле једна независно од друге, уместо да се ствари повезују и савлађује целина градива, да се хватају главне нити, да се разуме цела материја и тиме суштина ствари, која ће се репродуковати властитим речима и реченицама. Уместо свега тога, ради се обрнуто: меморишу се туђе речи и реченице (по правилу из уџбеника) као нешто главно, а испод њих се не види оно што је доиста главно — суштина ствари. Ту суштину ствари потребно је знати не због тога да би се положили испити, јер се тај циљ некад може постићи и без испуњења овог захтева, него да би студент, пошто положи све наставним планом предвиђене испите, постао доиста стручњак, да би овладао правничком професијом. Редовни пратилац ове друге грешке је слепо везивање за један једини уџбеник, који ма колико да је добар, никада не може бити довољан материјал за студирање.

Друго значење појма студента као радног човека је што је он у овој истој нашој кући самоуправљач. У вези с тим вашим својством ваљало би да имате на уму две ствари. Прва је да сте ви самоуправљачи због тога што студирате, тј. да самоуправљање произлази из студирања. Студирање је оно што је основно, а самоуправљање је оно што је изведено из студирања. Ово говорим због тога што знам да би неки наши студенти само да самоуправљају, али не и да студирају. Ви зато треба да се одлучно изборите да победи пракса да ако се не могу лишити самоуправљања, а оно да бар не могу бити студентски функционери слаби студенти, а поготово не студенти-понављачи. Друго што бих хтео да вам кажем у вези са вашим самоуправом је да настојте да је не разголитите и вулгаризујете. Немојте студентску самоуправу сводити само на погодност преношења више испита на следећу годину студија, на борбу за што више испитних рокова, померање испитних термина, промену испитивача, накнадно пријављивање испита, него је упражњавајте и доживљавајте и као борбу за квалитетна предавања и уџбенике, уредну наставу и нове облике рада путем којих бисте стекли више знања. Студентска самоуправа је средство које друштво даје у руке студентима да би се што боље оквалификовали за своју струку, а не средство помоћу којег би се са што мање напрезања дошло до факултетске дипломе. И даље: настојте да своју самоуправу сведете на „своја“ питања, на питања предмета и начина студирања. Све што је ван тога круга, чак када вам се од стране несавесних наставника, јер ни ми нисмо азил безгрешника, подмеће као питање студентске самоуправе, достојанствено одбите да прихватите.

Драги наши студенти, настава за стицање звања дипломираног правника је настава за стицање VII-1 степена стручне спреме. Она треба да траје четири године, током које се слуша и полаже 33 предмета. На свакој години студија настава се одвија у два семестра: зимском, који траје од 1. октобра до 15. јануара и летњем, који траје од 16. фебруара до 31. маја. Облици наставе су предавања, која су претежно монолог наставника, и вежбе и семинари, који би требало да буду дијалог наставника, односно сарадника и студената. Према нашем Статуту, дужност редовних студената је да сваког семестра похађају вежбе из најмање два предмета, с тим што се студенту који не похађа вежбе неће оверити семестар, док је похађање осталих облика наставе „право и обавеза студената“. Испити се могу полагати у редовним испитним роковима — јунском,

септембарском, октобарском и јануарском, док се у априлском року могу полагаати само испити који су пренесени из претходне године студија, односно за које су студенти стекли право да их полагају већ у јануарском испитном року. Испити из једносеместралних предмета могу се полагати по овери првог, а двосеместралних по овери другог семестра. Испити се полагају усмено и јавно пред предметним наставником. Но, студент, као и наставник, може захтевати да се испит полаже пред испитном комисијом. Такав испит је обавезан после пет неуспелих покушаја студента да положи испит. Даље, студент може после три неуспела покушаја да испит положи код истог испитивача, захтевати промену испитивача. На испиту је положио студент који добије оцену од шест до десет, а ко није положио добија оцену пет, која се у индекс уписује само на захтев студента. Редован студент може да понови највише две године студија. Студент се уписује у наредну годину студија ако најкасније у октобарском испитном року положи све испите, сем испита из било која два предмета претходне године студија. После положених свих испита предвиђених наставним планом нашег Факултета, студент полаже завршни испит (дипломски рад), који се састоји из обраде и одбране једне теме у облику стручног рада, коментара судске одлуке или научноистраживачке праксе, с тим што се тема тог рада може одредити само из правних предмета.

Драги наши студенти, дозволите ми да се сада обратим посебно нашим новоуписаним студентима прве године и да им, пожелевши им добродошлицу, кажем да је од данас ова наша кућа и њихова. Драги наши брүцоши, ми у вама, нашем будућем најмлађем правном нараштају, видимо продужење и одржавање виталности наше професије. Ми се увек потајно надамо да ће можда управо најновија генерација наших студената бити и наша најбоља генерација. С том надом и вас сада дочекујемо и поздрављамо. Као свакој принови, ми вам се радујемо и с разлогом очекујемо од вас да нас, ваше учитеље, превазиђете и да високо проносите глас и славу нашег честитог позива.

Поштоване колегинице и колеге, дозволите ми да ово обраћање вама на почетку школског лета завршим речима које су у самим темељима наше професије, али и у темељима зграде нашег Факултета, јер се налазе у Повељи, која је у те темеље положена далеке 1937. године, када је отпочела њена изградња: „Нека ова школа буде расадник истине, слободе и правде. — Нека се у њој спремају будуће генерације младих правника који ће предано и савесно вршити своје грађанске дужности на општу корист народа.” Живели!

РАД ОПШТЕГ СЕМИНАРА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ У ШКОЛСКОЈ 1986/1987. ГОДИНИ

И у четвртој години свог постојања, Општи семинар је наставно успешно да ради. Околност да је почетком школске године Семинар прерастао из Општег семинара Катедре за политичке науке у Општи семинар Правног факултета, још је једном потврдила значај ове факултетске научно-наставне институције за којом постоји стална потреба а за коју нема праве замене.

Оваквом значају Општег семинара примерена је и активност његове управе, у саставу: професор др Стеван Врачар, управник; професор др Данило Баста, заменик управника; асистент др Драган Митровић, секретар; и професор др Загорка Јекић и доцент др Владимир Водинелић, чланови управе. Управа програмира рад Семинара, иницира нове научне подухвате, ангажује угледне предаваче, обавештава и анимира факултетску јавност, непосредно организује рад Општег семинара... Управа на

својим редовним састанцима утврђује непосредан програм рада Семинара, претреса и решава различита текућа питања. Стога, почетком сваке школске године наставља програм рада пошто се обрати свим наставницима Факултета с молбом да, уколико су заинтересовани, пријаве своје предавање, назначе тему и време у коме би предавање одржали. Овакав начин рада омогућио је да се делатност Општег семинара одвија континуирано током читаве школске године.

У школској 1986—1987. години одржано је једанаест састанака Општег семинара. На састанцима је двадесетак угледних професора и наставника Факултета, заједно или појединачно, саопштило резултате својих најновијих истраживања. Састанцима Општег семинара је председавао и руководио професор Врачар, а, по потреби, то је чинио и професор др Данило Басти. Организационе и техничке послове, према захтевима Управе, обављао је секретар, др Драган Митровић.

Први састанак, одржан 20. новембра 1986., посвећен је разговору о првом колу библиотеке „Класици југословенског права“. Састанак је организован заједно са НИУ „Службени лист СФРЈ“. Уводно излагање за разговор о поменутој теми, том приликом, дали су Драгољуб Стојадиновић, књижевни критичар, уредник НИУ „Службени лист СФРЈ“, и професор др Марко Младеновић, уредник едиције, као и приређивачи: професор др Јелена Даниловић, професор др Слободан Перовић, професор др Радомир Буровић, професор др Љубиша Лазаревић и професор др Обрад Станојевић. На састанку се разговарало о поводу и околностима у којима се приступало овом значајном издавачком подухвату, као и о животу и делу Стојана Новаковића, Валтазара Богишића, Томе Живановића. Живојина Перића и Милана Бартоша, чији су рукописи објављени у првом колу библиотеке. Том приликом је било речи и о мање познатим чињеницама из живота и рада наших угледних научника, при чему је још једном наглашено да без увида у научну баштину не може да се ваљано разуме ни савремена правна мисао. Народ који не познаје, занемарује или се одриче свог духовног наслеђа, одриче се властитог идентитета и права да, са другим народима, буде равноправан субјект историје. У том смислу, прво коло библиотеке „Класици југословенског права“ представља драгоцен покушај да се освежи и обогати занемарена а изузетно значајна веза између правне прошлости и наше садашњости.

Други састанак, одржан 27. новембра 1986., представља унеколико наставак и конкретизацију разговора који су вођени на првом састанку Семинара. Предавање на тему: *Стојан Новаковић као правни историчар* одржао је професор др Обрад Станојевић. Том приликом приказани су живот и дела Стојана Новаковића, истакнутог мислиоца, историчара, социолога, правника и политичара. У разговору је посебно указано на питање треба ли и могу ли данашњи научници да буду ангажовани као што је то у своје време био Стојан Новаковић. Са посебним задовољством бележимо да су овом састанку присуствовали и у разговору учествовали директни потомци Стојана Новаковића.

Трећи састанак, одржан 4. децембра 1986., посвећен је животу и делу Валтазара Богишића. Уводно излагање на тему: *Законодавна рад Валтазара Богишића* одржала је професор др Јелена Даниловић. Из приказаних значајних околности и догађаја из живота овог нашег научника посебно издвајамо чињеницу да је Валтазар Богишић, поред тога што је био најистакнутији правник на овим просторима у прошлом веку, био и први ако не и једини научник-истраживач који је сам финансирао своје пројекте. Овакав професионалан однос према научном истраживању коме је без резерве посветио читав свој живот и независан финансијски положај, колико нам је познато, од тадашњих истакнутих правних научника имао је Дел Векио, с том разликом што је Дел Векио наслеђем стекао знатно богатство. Разлика је значајна, а оба поменуца примера се не јављају међу нашим савременим истраживачима права. Крпну законодавног рада Валтазара Богишића, с друге стране, представља његов *Општи имовински законик*. Овај Законик, иако је данас правни споменик, нема правог премца код нас у погледу лепоте израза и мудрости

уобличених мисли, и заједно са другим великим законикима представља право ремек-дело правничког мајсторства. Иза Валтазара Богвишића, истакнуто је на састанку, остало је изузетно богата и разноврсна грађа која још чека да буде истражена.

Четврти састанак, 18. децембра 1986., посвећен је *Научном стварању Томе Живановића, с посебним освртом на теорију трипартиције у кривичном праву*. Уводно излагање на ову тему одржао је професор др Љубиша Лазаревић. Том приликом су предочене и на систематски начин изложене основне кривично-правне идеје Томе Живановића, а посебно идеје које су претходиле или су уграђене у његову теорију трипартиције у кривичном праву. Такође је посебна пажња посвећена доприносу Томе Живановића светској кривично-правној науци и оригиналности ове теорије, којом се доводи у непосредну везу кривац са кривичним делом и казном. Концепција Томе Живановића има и данас актуелан теоријски и практичан значај. С једне стране, теорија трипартиције у кривичном праву изражава одговарајуће филозофско-правне идеје Томе Живановића и указује на њихов значај, а, с друге стране, одлучујуће утиче на конструкцију кривичних законика, третман кривичних дела у њима и правно утемељен положај починиоца кривичног дела. У разговору је указано и на везу између трипартиитне теорије и грандиозног *Система синтетичке филозофије права*.

Пети састанак, 8. јануара 1987., посвећен је професору др Живојину Перићу. Уводно излагање на тему: *Допринос Живојина Перића науци грађанског права*, одржао је професор др Слободан Перовић. Из великог броја чињеница везаних за живот и рад професора Перића, посебно је истакнут његов беспоговоран став према поштовању начела законитости. Допринос професора Перића науци грађанског права је изузетан и оригиналан у сваком погледу. Међутим, његово научно дело, иако познато, није ни до данас у потребној мери обрађено и публиковано. Избор његових радова и расправа који су објављени у првом колу ове библиотеке, представља због тога први корак ка ширем упознавању млађих правничких нараштаја са драгоценим доприносом професора Перића правној науци. Истакнуто је, исто тако, да је професор Перић био и изванредан правни теоретичар. Научна строгост и осећај одговорности а мање неоспорне могућности, уз стицај животних околности, овај део његовог научног рада оставили су неоправдано по страни. Стога, његово научно дело тек треба да буде осветљено и обрађено.

Шести састанак, 19. фебруара 1987, посвећен је животу и делу професора др Милана Бартоша. Уводно излагање на тему: *Допринос Милана Бартоша развоју праксе и теорије међународног права* поднео је професор др Радомир Буровић. Излагање је подељено на два дела. У првом делу говорило се о животном путу професора Бартоша, а у другом о његовом доприносу науци међународног права. Том приликом је посебно указано на изванредан допринос професора Бартоша теорији и пракси међународног права, који се, између осталог, огледа и у томе што је у својој краткој студији, под насловом *Теорија мирољубиве активне коегзистенције*, успешно пласирао и научно утемељио овај израз, који је касније општеприхваћен. Посебно је значајно залагање професора Бартоша да се мирољубива активна коегзистенција схвати као право држава а не као политичка парола. Истакнуто је да су из поменуће студије Уједињене нације преузеле читаве пасусе и унеле их у своје најважније политичке и правне документе. Професор др Милан Бартош је био и велики правни практичар, чији је траг неизбрисив у сећању бројних нараштаја правника.

Седми састанак, 26. фебруара 1987, имао је за тему: *Успон и суноврат еврокомунизма*. Уводно излагање је одржао асистент др Јовица Тркуља. Том приликом је одређен појам еврокомунизма, указано на околности и узроке који су утицали на његово настајање и брзо ширење у земљама Западне Европе залагањем и радом тамошњих комунистичких партија, као и на улогу, место и домаћај еврокомунизма као новог учења и нове праксе. Исто тако, указано је на значај еврокомунистичког учења на касније уобличавање политичких програма комунистичких пар-

тија на Западу, а посебна је пажња посвећена анализи узрока који су, касније, довели до опадања интересовања и напуштања главних принципа овог учења. На крају, обрађено је и питање односа концепта еврокомунистичког учења и концепта диктатуре пролетаријата, који се критикује и уклања из политичких програма појединих партија Западне Европе.

Осми састанак, 5. марта 1987, посвећен је излагању доцента др Симе Аврамовића, на тему: *Судско говорништво код Грка*. Уводничар, др Сима Аврамовић, посебно је обрадио два питања: прво, да ли се развојем судског говорништва развила реторика уопште, и, друго, који су узроци развоја судског говорништва у Грчкој. Што се тиче одговора на прво питање, оцењено је да се реторика и пре појаве софистичког учења дели на три врсте: политичку, свечану (похвалну) и судску реторику, иако све до данас није решено који се од поменутих облика реторике први појавио. Исто тако, указано је и на одлике и значај најважнијих писаних дела из ове области, као и на разлику између израза „говорништво” и „реторика”. Као узрок развоја судског говорништва и реторике, с друге стране, одређена је демократизација друштвеног живота у античком попису и, с тим у вези, појава тзв. поротног суђења. Поред тога, обрађени су: однос говорништва, беседништва и демократије; однос грчке и римске реторике; утицај грчке реторике на право; веза између античких узора и средњовековне реторике, и тако даље.

Девети састанак, којим је председавао и руководио професор др Данило Баста, одржан је 12. марта 1987. Уводно излагање на тему: *Примарна самоуправна заштита* поднео је Љубисав Стојановић, председник Суда удруженог рада СР Србије. Том приликом, је указано на две ствари које се истовремено појављују и као елементи за дефинисање примарне самоуправне заштите: прво, право радника да сами организују самоуправну заштиту, и, друго, примарни карактер самоуправне заштите. У излагању су наведена и начела која се односе на поменути облик заштите (на пример, начело да се спор решава пред судом удруженог рада, целовитост, комуникативност, неформалност, једноставност, и тако даље). Посебно је било речи о односу закона и самоуправних општих аката, улози синдиката и месту судија удруженог рада, као и о односу судова удруженог рада и уставних судова.

Десети састанак, 9. априла 1987, посвећен је *Проблеми правне државе код Ернста Блоха*. Уводно излагање поднео је доцент др Данило Баста. У излагању је прво указано на одлике Блоховог учења, а затим је пажња усредсређена на Блохов однос према правној држави. Истакнуто је да је правна држава за Блоха држава формалне једнакости, да је она апарат за угњетавање и да, стога, има класни карактер. Правна држава је, због тога, нужно држава мањине у којој постоји релативна правна сигурност. Блох, исто тако, разликује тзв. „потпуну правну државу”, чије је целовитије одређивање задатак будућих писаца, и тзв. „обичну правну државу”, каква постоји у стварности. Довођењем у везу правне државе и природног права, с једне стране, и поретка и слободе, с друге стране, указано је и на однос одумирања државе и права и потпуне правне државе, као и на еманципаторску улогу идеје права у наведеном смислу. Потпуна правна држава представља такву државу у којој се на институционализован начин остварују интенције природног права („човеков усправан ход”), па је, у том смислу, она својствена само оном поретку који се раба из саме заједнице, а не из поретка чисте принуде.

Једанести састанак, 14. мај 1987, и, уједно, последњи састанак у школској 1986—1987, посвећен је *Учењу о процесној праву у делу професора Драгољуба Аранђеловића и чињеницама о његовом животу*”. Уводно излагање на поменути тему одржала је доцент др Весна Ракић-Водинелић. Излагање је подељено на четири дела, у којима су осветљени живот и рад професора Аранђеловића, његово ангажовање на формирању Семинара за грађански и судски поступак, утицај професора Аранђеловића на савремену правну мисао и његов допринос теорији и пракси грађанског и судског поступка. Том приликом је посебно указано на допри-

нос професора Аранђеловића утемељавању и развијању грађанског судског поступка као самосталне научне дисциплине, као и на његов изванредан утицај у пракси (на пример, пресудан утицај професора Аранђеловића на доношење Законика о судском поступку у грађанским парницама). Поменути утицај осећа се и данас у несмањеној мери међу правницима, а посебно међу правницима грађанско-правног усмерења. Тај утицај је утолико трајнији пошто су живот и рад професора Аранђеловића били нераскидиво везани са животом и радом Правног факултета у Београду.

Сви састанци Општег семинара Правног факултета били су добро посећени (просечно између двадесет пет и тридесет пет посетилаца). На њима се живо и непосредно разговарало о различитим проблемима правне науке. Састанци су, иначе, тако концептирани да уводно излагање предавача траје око шездесет минута, док је за разговор остављено око двадесет минута. Поред подстицања и развијања научне знатижеље код младих нараштаја правника, састанци Општег семинара су омогућавали и саопштавање најновијих научних резултата из различитих области права. На тај начин, Семинар је потврдио и овога пута да је место на коме се изворно могу изнети и чути најновији проблеми и резултати истраживања, као и осетити преокупације научних посленика различитих оријентација. Показаном ентузијазму учесника и организатора Општег семинара нису ни до данас, међутим, примерена поједина решења којима би се делатност Семинара још више обогатила и приближила месту које му номинално, од самог почетка, збиља и припада на Факултету.

др Драган Митровић

РАЗГОВОР О КЊИЗИ ПРОФЕСОРА ДР АНДРИЈЕ ГАМСА: СВОЈИНА, ИНСТИТУТ ЗА ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ, БЕОГРАД, 1987.

На Правном факултету у Београду, у оквиру редовне делатности Општег семинара, одржан је 10. марта 1988. године састанак посећен разговором о књизи *Својина* професора др Андрије Гамса, за коју је аутор добио угледну НИН-ову награду „Димитрије Туцовић”. Том приликом, уводну реч за разговор дали су професори Правног факултета: др Обрад Станојевић, др Мирољуб Лабус, др Александар Ивић, док је уместо службено одсутног професора др Радомира Буровића, део из његове рецензије прочитао професор др Дејан Поповић. На крају, о књизи је говорио и сам аутор, професор др Андрија Гамс.

Састанак Општег семинара отворио је професор др Стеван Врачар, управник Семинара, који је у свечаној беседи пригодним речима аудиторјуму представио аутора и његову књигу. Он је, најпре, саопштио да је Управа факултета одмах после обавештавања јавности послала професору Гамсу телеграм с изразима задовољства и честитања због додељене награде. Истичући да се ради о изузетном научном прегаоцу који се одликује изграђивањем оригиналне научне концепције, професор Врачар је истакао да има посебно пријатну дужност, част и задовољство што може у име Факултета, представника института у Београду, као и присутних професора, студената и грађана још једном да честита професору Гамсу на овако високом признању које је добио. То није само признање за његов дугогодишњи научни рад и напор да се објасни институција својине, него је и својеврсна компензација самом аутору који је себе кроз своје дело уградио у историју Правног факултета, у којој је било тешких, али и лепих тренутака и времена. У том смислу, признање које је вручено професору Гамсу представља и својеврсно признање достојанству правничке професије, о чему је и Правни факултет увек настојао да води рачуна.

У радном делу састанка Општег семинара, аудиторијуму се најпре обратио професор др Обрад Станојевић. Подсећајући на друштвене догађаје из 1968. године и околности под којима су донети уставни амандмани из 1971. године, он је указао на потребу да правници и у бурним временима морају да воде рачуна о достојанству своје професије, за шта је професор Гамс леп и подстицајан пример. С друге стране, говорећи о личности и опусу аутора, професор Станојевић је нагласио да се ради о водећем цивилисти и књижи која је у својој области без премца. Интересантно је да је прва верзија књиге, под насловом: *О својини*, објављена о трошку самог аутора, што такође указује на доследност и вредност професора Гамса властитим научним убеђењима у околностима које нимало нису биле склоне самосвојном научном истраживању.

Након тога, делове из рецензије професора др Радомира Буровића, прочитао је професор др Дејан Поповић. И том приликом је истакнуто да је реч о оригиналном и значајном делу у коме се свестрано анализира и објашњава изузетно значајна институција својине.

У уводној речи професора др Мирољуба Лабуса истакнут је велики допринос професора Гамса теорији друштвене својине, као и велики утицај који је његово схватање оставило на данашње генерације правника и економиста. Исто тако, професор Лабус је, говорећи о различитим економским концептима друштвене својине, анализирао везе између тржишта и приватне својине, указао на значај тржишта за обликовање друштвене својине у условима социјалистичких самоуправних друштвених односа и истакао потребу да се садашњи тзв. несвојински концепт друштвене својине промени и прилагоди стварним друштвеним потребама и могућностима.

Професор др Александар Ивић је посебну пажњу посветио ауторовим ставовима у књизи о праву организација удруженог рада да располажу средствима у друштвеној својини. Како се ово право састоји од два права — права управљања и права располагања средствима, раздвајање ових права, према професору Ивићу, у пракси омогућава одвајање функције управљања од власништва, што непосредно утиче на формирање новог друштвеног слоја управљача. Опећујући књигу у целини, професор Ивић је закључио да се ради о значајном научном догађају у југословенским размерама, у којима живи и ради професор Гамс.

На крају, о свом схватању својине и књизи, говорио је и сам аутор, професор др Андрија Гамс. Он је истакао да је својина сложена економска, правна и друштвена појава која има и своју филозофску подлогу. Због тога је својина тесно повезана са влашћу, са којом чини конститутивни део друштва. Према професору Гамсу, суштински елеменат својине у економском смислу јесте присвајање. Оно је основни покретач економске делатности, јер, присвајати један предмет значи увлачити га у сферу интереса онога који присваја. Такво присвајање се испољава у коришћењу и располагању, тј. у употребној и прометној вредности робе. Овај економски појам присвајања преноси се на правни терен, на коме се својина појављује као скуп норми којима се регулише присвајање. С друге стране, професор Гамс истиче да постоје две основне категорије својине, приватна и колективна својина. Код приватне својине индивидуа се ослобађа, јер су производи намењени размени, постоји роба, тржиште и техничка и друштвена подела рада. Код колективне својине, пак, реч је о колективној производњи и истом таквом подмирењу потреба чланова заједнице. Стога је колектив титулар својине, док је само присвајање повезано са другим друштвеним прерогативима. Некад је то била религија, а данас је државна власт. У погледу односа друштвене својине и самоуправљања, проширивање самоуправљања до данашњих размера означава уношење потпуно непримерених утопистичких елемената. Ова, у основи Прудонска концепција, проширена је, према професору Гамсу, и на концепт општине (комуне), што је, све заједно, на друштвеном плану довело до штетних последица, од којих су најзначајније заосталост и незаконитост. То је утолико више случај, сматра аутор, уколико је постало јасно да одумирање државе и права у социјализму и робна при-

вреда представљају контрадикторне појмове. Стога је једна он најкобнијих утопија веровање да ће у условима „несвојинског“ концепта друштвене својине, који није успешно изражен ни у позитивном праву, и робне привреде без робноновчаних односа и одговорности, радници у удруженом раду моћи да остваре узајамност и солидарност, којима би надвладали стихијност наше робне привреде. На том плану настају и сви могући сукоби око присвајања, одсуство рационалног располагања предметима друштвене својине, недостатак мотива и штедње, промашене инвестиције, погрешна и неадекватна кадровска политика, и тако даље. С друге стране, евидентне су појаве картелисања предузећа, успостављање пуне слободе располагања средствима у друштвеној својини, као и код приватне својине, али без стварне правне одговорности за губитке, појаве економског и политичког конфедерализовања друштва и државе, као и појаве правне неједнакости субјеката. Да би се те погубне последице ублажиле, као и да би се нашао излаз из кризног стања наше привреде и друштва, потребно је, сматра професор Гамс, укинути непримерена конфедералистичка решења, а пре свега институт „консензуса“ и садашњи концепт тзв. комуналног система; успоставити јединствену легислативу и правосудни систем за спровођење и контролу примене права, рашчистити што пре са дилемом какав се привредни систем хоће — систем са робном привредом или планско-социјалистичка привреда, при чему треба имати у виду да тзв. пуна тржишна привреда ствара исту такву својину; и, најзад, потребно је ослободити се нагомиланог догматизма приликом установљавања таквог система социјализма који ће одговарати једној модерној и рационалној демократској држави, држави која ће моћи да одговори и економским, и политичким, и правним захтевима који јој се постављају.

У разговору који је затим уследио, професор Гамс је одговарао на бројна питања теоријског и позитивно-правног карактера, као и на питања из наше свакодневне самоуправне друштвене праксе.

Састанак Општег семинара закључен је оценом да похвале упућене професору Гамсу, аутору књиге *Својина*, никако нису претеране, као и да разговор и идеје које су том приликом изложене представљају значајан подстицај за будућа размишљања о својини.

Због великог интересовања и добре посете — присуствовало је преко сто педесет познаника, грађана, студената и професора — састанак Општег семинара одржан је у Амфитеатру II Правног факултета.

др Драган Митровић

ОДБРАЊЕНЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ У 1988. ГОДИНИ

Јадранка Јовановић, истраживач сарадник у Институту за савремену историју: „Југославија и Савет безбедности“ — одбранила 26. фебруара 1988.

Миодраг Вујовић, виши саветник за односе са иностранством ЛБ—ЗБ Представништво Београд: „Кофинансирање као нови вид дугорочног финансирања развоја земаља у развоју, са посебним освртом на Југославију“ — одбранио 7. марта 1988.

Љубиша Дабих, асистент-истраживач у Институту за упоредно право у Београду: „Правна природа и основни елементи уговора о улагању средстава страних лица у домаће организације удруженог рада — са освртом на законодавства социјалистичких земаља“ — одбранио 22. марта 1988.

Буро Стевановић, директор Завода за истраживање друштвених односа и информисање ПКБ-а Београд: „Друштвене последице индустријализације пољопривреде у Југославији” — одбранио 9. јуна 1988.

Сузана Будић, асистент Правног факултета у Мостару: „Интервенција друштва у породичним односима” — одбранила 14. јуна 1988.

Јордан Алексић, политички радник Центра за друштвена истраживања Председништва ЦК СКЈ: „Искусствени поглед у структуру СКЈ и њен развој” — одбранио 16. јуна 1988.

Милимир Мучибабић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Два искуства савременог социјализма — етатизам и самоуправљање” — одбранио 17. јуна 1988.

Борис Кривоканић, истраживач сарадник у Институту за упоредно право: „Контрола државне управе у Совјетском Савезу” — одбранио 17. јуна 1988.

Горан Пантић, асистент Правног факултета у Мостару: „Српска православна црква у Краљевини Југославији 1929—1941 — с обзиром на правни положај, политичку улогу и међуверске односе” — одбранио 24. јуна 1988. године.

Богумил Ферфила, асистент Факултета за социологију, политичке науке и новинарство у Љубљани: „Економија и политика друштвене својине” — одбранио 1. јула 1988.

Радован Чупић, виши правни саветник за међународне трговачке и инвестиционе послове — ИНГРА Загреб: „Consulting и земље у развоју (међународноправни аспекти)” — одбранио 5. јула 1988.

Радомир В. Лукић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Теоријски основи и развој система државне власти у СССР у периоду 1917—1977. године” — одбранио 11. јула 1988.

Весна Казазић, доцент на Правном факултету у Мостару: „Међународна власт за морско дно и правни режим искоришћавања подморја изван граница националне јурисдикције” — одбранила 13. јула 1988.

Света Пурић, асистент Економског факултета у Крагујевцу: „Систем и политика цена у енергетици Југославије” — одбранио 18. јула 1988.

Дејан Радоњић, дипломирани правник РО за међународну шпедицију „Зетатранс” — Титоград: „Правно-економски аспекти искоришћавања биолошких богатстава у басену јужни Јадран” — одбранио 15. новембра 1988.

Нада Бодирога, асистент Правног факултета у Мостару: „Правноправни положај и заштита права југословенских радника на раду у иностранству” — одбранила 24. новембра 1988.

Весна Ракочевић, асистент на Шумарском факултету у Београду: „Одговорност носилаца самоуправних функција у удруженом раду у систему социјалистичке самоуправне демократије у Југославији” — одбранила 25. новембра 1988.

Томица Делибанић, самостални саветник у Савезном већу за прехрај: „Право побивања правних радњи стечајног дужника” — одбранио 8. децембра 1988.

Арсен Бачић, асистент Правног факултета у Сплиту: „Принципи подјеле и јединства власти с посебним освртом на југословенску теорију и праксу” — одбранио 23. јула 1988.

Будимир Стакић, помоћник председника Републичког секретаријата за односе са иностранством: „Самоуправни модел девизног система Југославије” — одбранио 24. децембра 1988.

Властимир Вуковић, руководилац сектора — „Беобанка”: „Акумулативност југословенске привреде” — одбранио 28. децембра 1988.

Припремила Гордана Мрђеновић

ОДБРАЊЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ У 1988. ГОДИНИ

Франц Лукнер, саветник у СИП-у: „О производној активности на територији СФРЈ и алокацији производних чинилаца на поједине републике и покрајине са аспекта равномернијег економског развоја” — одбранио 6. јануара 1988. године.

Сабрина Хоровић, асистент Правног факултета у Мостару: „Примјена малољетничког кривичног права на пунолетна лица” — одбранила 29. фебруара 1988. године.

Невен Цирквени, асистент Правног факултета у Загребу: „Застрађујући учин казне” — одбранио 29. фебруара 1988. године.

Милан Бабић, секретар Општинског секретаријата за финансије у Пули: „Утјецај материјалних средстава на ефикасност рада органа државне управе” — одбранио 7. марта 1988. године.

Радомир Прелевић, директор Радне заједнице Заједничких послова у Комбинату алуминијума Титоград: „Самоуправни споразум којим се остварују неотуђива права радника” — одбранио 18. марта 1988. године.

Димитрије Павловић, председник Већа војног суда у Београду: „Кривично дело навођења на самоубиство и помагање у самоубиству” — одбранио 21. марта 1988. године.

Желько Симић, уредник у часопису „Видици”: „Друштвена свест и критичка књижевност — прилог марксистичкој теорији друштва” — одбранио 19. маја 1988. године.

Звонко Миљко, асистент Правног факултета у Мостару: „Мјесто и улога републике у југословенском федерализму” — одбранио 27. маја 1988. године.

Наташа Мрвић, асистент истраживач Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду — одбранио 27. маја 1988. године.

Христивоје Пејчић, стручни сарадник у РО „Агроразвој” у Нишу: „Проблеми и могућности привредног развоја недовољно развијених подручја СР Србије ван САП” — одбранио 7. јуна 1988. године.

Миодраг Алексић, професор у Образовном центру „9. мај” у Београду: „Ванредна правна средства и њихова примена у управном поступку” — одбранио 10. јуна 1988. године.

Весна Малешеввић, асистент Правног факултета у Титограду: „Принцип јавности у кривичном поступку” — одбранила 13. јуна 1988. године.

Оливера Сремчевић, секретар у ИШК „Савремена администрација“ ООУР графички погон „Бранко Боновић“ у Београду: „Правна дејства понуде у нашем и англосаксонском праву“ — одбранила 22. јуна 1988. године.

Милена Трговчевић-Прокић, стручни сарадник у V општинском суду у Београду: „Парнички поступак као помоћни и корективан начин при расправљању заоставштине у СФРЈ“ — одбранила је 23. јуна 1988. године.

Дамир Авиани, правник у Заводу за информатику Скупштине општине Сплит: „Управљање развојем општине“ — одбранио 27. јуна 1988. године.

Ола Јелчић, судија Окружног суда у Задру: „Правна дејства понуде у нашем и италијанском праву“ — одбранила 28. јуна 1988. године.

Милорад Живановић, асистент Правног факултета у Бања Луци: „Улога друштвеног правобраниоца самоуправљања у поступку пред судом удруженог рада“ — одбранио 28. јуна 1988. године.

Радмила Данић, асистент Правног факултета у Приштини: „Начело легалитета и опортунитета кривичног гоњења“ — одбранила 1. јула 1988. године.

Лотика Волах, асистент Правног факултета у Бања Луци: „Установа пороте у енглеском праву“ — одбранила 1. јула 1988. године.

Невенка Грузинов, асистент истраживач у Институту за криминологику и социолошку истраживања у Београду: „Криминалистичко-психолошки аспекти сведочења посебних старосних категорија сведока“ — одбранила 6. јула 1988. године.

Амра Софтић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Слободно родитељство и ванбрачна дјеца“ — одбранила 6. јула 1988. године.

Јасминка Градашчевић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Радни однос и други облици рада на издвојеном радном месту“ — одбранила 6. јула 1988. године.

Олга Поповић, истраживач Института друштвених наука у Београду: „Осигурање извозних кредита“ — одбранила 8. јула 1988. године.

Вук Жукић, дипломирани правник у СИП-у: „Резерве на међународне уговоре после II светског рата у југословенској пракси“ — одбранио 19. октобра 1988. године.

Мирјана Рађеновић, асистент Правног факултета у Бања Луци: „Бутање управе у југословенском праву“ — одбранила 26. октобра 1988. године.

Мелиха Денишлић, асистент Правног факултета у Мостару: „Правна природа залагања права“ — одбранила 14. новембра 1988. године.

Гордана Митровић, асистент Више школе унутрашњих послова у Земуну: „Кривична одговорност наркомана“ — одбранила 17. новембра 1988. године.

Јусуф Хаџић, асистент Економског факултета у Сарајеву: „Организовање основне организације удруженог рада“ — одбранио 24. новембра 1988. године.

Лука Божић, дипломирани правник у Савезном заводу за међународну научну, просветно-културну и техничку сарадњу у Београду: „Заштита уставности и законитости у СФР Југославији“ — одбранио 25. новембра 1988. године.

Владислав Поповић, дипломирани правник „Икарус“ у Земуну: „Спољнополитички одлучиоци“ — одбранио 1. децембра 1988. године.

Един Муминовић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Међународна надлежност суда као претпоставка за признање и извршење наших судских одлука у иностранству“ — одбранио 6. децембра 1988. године.

Драган Вулић, асистент Више школе унутрашњих послова у Земуну: „Прикупљање обавештења од грађана у преткривичном поступку“ — одбранио 6. децембра 1988. године.

Вукица Раказов, дипломирани правник — СООУР „Ливница“ Кикинда: „Одлучивање радника у организацијама удруженог рада“ — одбранила 12. децембра 1988. године.

Слободан Ловреновић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Проблем екстра дохотка у привреди СФРЈ“ — одбранио 12. децембра 1988. године.

Весна Петровић, архивиста у Архиву Србије: „Милован Миловановић као дипломата“ — одбранила 14. децембра 1988. године.

Енес Хашић, асистент Правног факултета у Бања Луци: „Право деце на издржавање након развода брака у праву СФРЈ“ — одбранио 15. децембра 1988. године.

Здравко Лучић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Плинијева писма као извор за историју римског права“ — одбранио 21. децембра 1988. године.

Орјен Зејнлагић, референт за девизну штедњу у „Југобанци“: „Помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела“ — одбранио 22. децембра 1988. године.

Горан Доловић, стручни сарадник у кривичном одељењу Врховног војног суда: „Правни значај неваљаних исказа сведока у кривичном поступку“ — одбранио 23. децембра 1988. године.

Дамњан Раденковић, шеф експозитуре СДК у Руми: „Унутрашњи платни промет и његов утицај на кредитно-монетарну политику“ — одбранио 26. децембра 1988. године.

Един Шарчевић, асистент Правног факултета у Сарајеву: „Проблем права у критичкој теорији Франца Л. Нојмана“ — одбранио 26. децембра 1988. године.

Зоран Јерemiћ, саветник за кредитну политику Републике у Народној банци СР Србије: „Дефинисање монетарног система у уставу и законима, са становишта његовог функционисања и његове ефикасности“ — одбранио 26. децембра 1988. године.

Марко Марић, дипломирани правник у Ваздухопловној војној академији у Задру: „Пуномоћник у парници“ — одбранио 29. децембра 1988. године.

Припремила *Гордана Мрбеновић*